

BOLALARNI TABIAT BILAN TANISHTIRISHDA SAYRNING AHAMIYATI

Muhiddinova Fotimaxon Ro'zmatjon qizi

Qo'qon Universiteti

Maktabgacha Ta'lim yo'nalishi 3-24 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20424898>

Annotatsiya: Ushbu ishda maktabgacha ta'lim va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarni tabiat olami bilan tanishtirishda sayrlarning tutgan o'rni ilmiy va pedagogik jihatdan yoritilgan. Sayr jarayonida bolaning jismoniy sog'lomlashishi, dunyoqarashining kengayishi va ekologik madaniyatining shakllanishi tahlil qilingan. Shuningdek, turli fasllarda o'tkaziladigan sayrlarning o'ziga xos xususiyatlari va ularni tashkil etish metodikasi haqida keng ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Tabiat, sayr, bola tarbiyasi, ekologik ong, kuzatish, ochiq havo, jismoniy rivojlanish, maktabgacha ta'lim, o'simliklar dunyosi, hayvonot olami.

Kirish: Bolaning dunyoni o'rganishidagi eng birinchi va eng muhim maktabi tabiatdir. Uning go'zalligi, sir-asrorlari, jonli va jonsiz olami bola tasavvurini uyg'otadi, uning qiziqishlarini oshiradi. Tabiat – bu ulkan kitob bo'lib, uning har bir sahifasi yangi ma'lumotlarga to'la. Bolalar tabiatga chiqib, o'z qo'llari bilan hidlab, ko'rib, tinglab, ushlab ko'rish orqali olam haqida eng qimmatli bilimlarini oladilar. Bu jarayonda sayrlar asosiy o'rinni egallaydi. Sayrlar bolalarga tabiatning turli fasllarini, ob-havo o'zgarishlarini, o'simliklar va hayvonot dunyosining rang-barangligini yaqindan kuzatish imkonini beradi. Bu tajribalar orqali ular o'z atrof-muhitini tushunishni va unga hurmat bilan qarashni o'rganadilar. Sayr nafaqat ma'naviy, balki jismoniy rivojlanish uchun ham juda muhimdir. Toza havoda yurish bolaning immunitetini mustahkamlaydi, uning nafas olish tizimini va yurak-qon tomir sistemasini yaxshi ishlaydigan qiladi.

Quyosh nuri D vitaminini olishga yordam beradi, bu esa suyaklarning sog'lom o'sishi uchun zarur. Harakatli o'yinlar va sayrlarda qatnashish bolaning mushaklarini chiniqtiradi, koordinatsiyasini rivojlantiradi va ortiqcha vazndan xalos bo'lishga yordam beradi. Tabiat qo'ynida sayr qilish stressni kamaytiradi, kayfiyatni ko'taradi va bolani tinchlantiradi. Bu esa, ayniqsa, zamonaviy sharoitda ko'p vaqtni uyda yoki kompyuter qarshisida o'tkazayotgan bolalar uchun juda katta foyda keltiradi.

Bolalarni tabiat bilan yaqinlashtirish ularda o'z Vataniga, uning go'zalligiga nisbatan mehr uyg'otadi. O'z yurtining tog'lari, cho'llari, o'rmonlari, daryolari va ko'llari haqida bilgan bola, ularni asrashga, himoya qilishga intiladi. Tabiatga sayr qilish jarayonida bolalar mahalliy o'simliklar va hayvonot dunyosi bilan tanishadilar, bu esa ularda o'z hududiga nisbatan faxr tuyg'usini shakllantiradi. Tabiatni sevish tuyg'usi, uni asrashga intilish – bu kelajakda ekologik ongli avlodni tarbiyalashning muhim shartidir. Ularga o'z atrof-muhitini qadrlashni o'rgatish, kelajak avlodlar uchun ham toza va go'zal tabiatni saqlab qolishga undaydi. Ta'lim jarayonida olingan nazariy bilimlar sayrlar davomida amaliyotga aylanadi. Masalan, bog'chada yoki maktabda o'rganilgan daraxtlar nomini bolalar sayr paytida ko'rib, aniqlay oladilar.

Qushlarning tovushini eshitib, ularni ajrata oladilar. Ob-havo o'zgarishlarini kuzatish orqali yog'ingarchilik, quyoshli kun yoki shamol haqidagi tushunchalari yanada mustahkamlanadi. Bug'doyning qanday o'sishini, mevalarning qanday paydo bo'lishini ko'rish orqali ular o'simliklar haqidagi bilimlarni mustahkamlaydilar. Bunday amaliy mashg'ulotlar bolalarning xotirasida chuqur iz qoldiradi va o'rganilgan ma'lumotlarni yanada oson eslab qolishlariga yordam beradi. Tabiat bilan muloqot bolaning hissiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Uning go'zalligi, sokinligi

bolani tinchlantiradi, hayajonli damlarda esa undan chiqishga yordam beradi. Daraxtlarni quchoqlash, gullarni hidlash, qushlarning sayrashini tinglash kabi oddiy harakatlar bolada zavq va xursandchilik hissini uyg'otadi. Sayrlar davomida bolalar bir-birlari bilan o'z kuzatishlarini bo'lishadilar, birgalikda o'yinlar o'ynaydilar. Bu esa ularning muloqot qilish ko'nikmalarini, jamoada ishlashni va boshqalarning fikrini hurmat qilishni o'rganishlariga yordam beradi. Jamoaviy sayrlar do'stlikni mustahkamlaydi va bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini o'stiradi. Bolalarni tabiat bilan tanishtirishda sayrlarni to'g'ri tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar har bir sayr oldidan aniq maqsad qo'yishlari lozim. Masalan, ma'lum bir o'simlikni o'rganish, kuzda daraxtlarning bargi nima uchun to'kilishi sabablarini tushuntirish yoki hayvonot dunyosining turli vakillari haqida ma'lumot berish mumkin. Sayr davomida bolalarni faol ishtirok etishga undash, ularning savollariga javob berish va ularga rag'batlantirish zarur. Tabiatdan olingan namunalar (barglar, urug'lar, kichik toshlar) yordamida keyinchalik guruhda yoki sinfda yana qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazish mumkin.

Masalan, barglardan applikasiya yasash, to'plangan urug'lardan rasm chizish kabi ijodiy ishlar bolalarning tabiatga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi. Sayrlarni qiziqarli va mazmunli qilish uchun turli o'yinlar, topishmoqlar va qiziqarli faktlardan foydalanish mumkin. Bolalarni tabiat bilan tanishtirish ularning ekologik tarbiyasining muhim bir qismidir. Sayrlar davomida bolalarga tabiatni asrash, uni toza tutish, o'simlik va hayvonot dunyosiga zarar yetkazmaslik kabi tushunchalar singdiriladi. Ularga axlatni to'g'ri joyga tashlash, daraxtlarga ziyon yetkazmaslik, yovvoyi hayvonlarni bezovta qilmaslik kabi oddiy qoidalarni o'rgatish lozim.

Tabiatga nisbatan ehtiyotkorlik va hurmat tuyg'usini shakllantirish, kelajakda ekologik muammolarning oldini olishga yordam beradi. Bolalar tabiatning bir qismi ekanligini va uning salomatligi ularning o'z salomatligiga ta'sir qilishini tushunishlari kerak. Sayrlar davomida bolalar tabiatdan ilhomlangan holda ijodiy ishlar bilan shug'ullanishlari mumkin. Turli shakldagi va rangdagi barglardan kolleksiyalar to'plash, toshlardan va novdalardan haykalchalar yasash, tabiiy materiallardan rasmlar yaratish – bularning barchasi bolaning tasavvurini va ijodiy qobiliyatini o'stiradi. Tabiatning o'zidan ilhom olgan holda she'rlar yozish, hikoyalar to'qish ham bolaning ijodiy salohiyatini ochishga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlar bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va uni atrof-muhit bilan yanada yaqinroq munosabatda bo'lishga undaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bolalarni tabiat bilan tanishtirishda sayr qilish – bu eng samarali va tabiiy usuldir. Sayr orqali bola nafaqat bilim oladi, balki jismoniy va ruhiy jihatdan sog'lom ulg'ayadi. Tabiat bilan muloqot bolaning qalbida go'zallikni his qilish, rahm-shafqat va mas'uliyat kabi olijanob tuyg'ularni shakllantiradi. Biz kattalarning vazifasi bolalarni faqat to'rt devor ichida tarbiyalamasdan, ularni tez-tez tabiat bag'riga olib chiqishdir. Shunda biz kelajakda ham jismonan sog'lom, ham ma'nan boy, tabiatni o'z uyi kabi asraydigan avlodni tarbiyalagan bo'lamiz. Sayr – bu bolalikning eng baxtli va mazmunli damlari bo'lib, uning ta'siri insonning butun umri davomida saqlanib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.
2. Abdullayeva, Q. va boshqalar. (2018). Maktabgacha ta'lim pedagogikasi.
3. Yusupova, P. (2019). Maktabgacha tarbiya pedagogikasi.
4. Xalilova, Sh. (2020). Ekologik tarbiya asoslari.
5. Nurmatova, M., va Hasanova, Sh. (2021).

